

Pravo naroda na vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta i slučaj proglašenja nezavisnosti Kosova

Perišić, Petra

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2013, 34, 761 - 783**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:645760>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRAVO NARODA NA VANJSKO SAMOODREĐENJE IZVAN KOLONIJALNOG KONTEKSTA I SLUČAJ PROGLAŠENJA NEZAVISNOSTI KOSOVA

Dr. sc. Petra Perišić, viša asistentica
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 341.234(497.115)
Ur.: 25. veljače 2013.
Pr.: 21. studenog 2013.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

U radu se analizira je li secesija jedan od mogućih oblika ostvarenja prava naroda na samoodređenje. Iako brojni međunarodni dokumenti i sudska praksa priznaju samoodređenje kao jedno od temeljnih načela međunarodnog prava, oni ne definiraju to pravo, ne navode uvjete njegove primjene, niti definiraju „narod“ kao ovlaštenika toga prava. U praksi država i u naučavanjima autora konsenzus postoji tek oko prava naroda na unutarnje samoodređenje (slobodan odabir političkog oblika vladavine) te na oslobođenje od kolonijalne dominacije. U tom kontekstu analizira se zakonitost proglašenja nezavisnosti Kosova. Zaključak je rada da bi vanjsko samoodređenje izvan kolonijalnog konteksta moglo biti iznimno moguće ako je narodu (ali ne i nacionalnoj manjini!) uskraćeno pravo na unutarnje samoodređenje, no i da bi fokus trebalo pomaknuti s uvjeta za ostvarenje vanjskog samoodređenje na osiguranje boljeg poštovanja onog unutarnjeg.

Ključne riječi: *samoodređenje, teritorijalna cjelovitost, nezavisnost, ljudska prava, narod.*

1. UVOD

Jamčenje narodima prava na samoodređenje bilo je neizbježan korak u razvoju međunarodnog prava, no istodobno je, kako je to još prije stotinjak godina kazao američki državni tajnik Robert Lansing, „probudilo nade koje se nikada neće moći realizirati“.¹

1 Nanda, V. P.: Revisiting Self – Determination as an International Law Concept: A Major Challenge in the Post – Cold War Era, ILSA Journal of International and Comparative Law, sv. 3, 1996 – 1997, str. 444.

Kao što je kolonijalizam i postojanje strane dominacije nad pojedinim područjima obilježilo gotovo čitavu povijest, tako su se, kao odgovor na njih, usporedno javljale i tendencije ostvarivanja prava na samoodređenje. Ako samoodređenje promatramo kroz prizmu državne suverenosti, njegovo postojanje može se vezati još uz drevne civilizacije. I u kasnijoj povijesti bilježi se niz događaja, kao što su potpisivanje Westfalskog mira 1648. godine, nezavisnost koju su bivše britanske kolonije proglasile 1776. godine na području sjevernoameričkog kontinenta, ili Francuska revolucija 1789. godine, koji u osnovi promiču načelo samoodređenja. No, osobito je imperijalizam 19. stoljeća utjecao na razvoj svijesti o neodrživosti poretka u kojemu će velike svjetske sile u cijelosti moći gospodariti drugim narodima i njihovim područjima.

Priznanjem prava na samoodređenje otvoren je jedan dinamičan proces, koji ima i pozitivne i negativne implikacije po međunarodnu zajednicu. S jedne strane, priznanje narodima prava na slobodan odabir političkog oblika vladavine u kojemu će obitavati javilo se kao nužnost koju nameće moderno međunarodno pravo. Bilo kakvo drugačije postupanje bilo bi u suprotnosti s tekovinama demokracije i razvoja ljudskih prava. S druge strane, priznavanjem toga prava došle su u pitanje neke temeljne vrijednosti međunarodnog prava i poretka, kao što su teritorijalna cjelovitost, državna suverenost, pa i načelo zabrane intervencije. U tom je smislu priznavanje prava na samoodređenje potencijalno ugrozilo međunarodnu stabilnost i sigurnost.

Da je među državama međunarodne zajednice bio postignut konsenzus u pogledu točnog značenja prava na samoodređenje, a ne tek u pogledu nužnosti jamčenja toga prava, ovo pravo zasigurno ne bi predstavljalo ono što predstavlja danas – jedan od najnedorečenijih koncepata međunarodnog prava. No, kako to često u međunarodnom pravu biva, postignuto rješenje rezultat je jedino mogućeg: kompromisa između država koje imaju različite interese, od kojih neke priznanjem određenog prava nešto dobivaju, a neke gube. Zbog toga je ostalo nejasno što uistinu pravo na samoodređenje podrazumijeva, pa u određenoj mjeri i tko su njegovi ovlaštenici, što u nemalom broju slučajeva, u kojima se pojavljuju zahtjevi neke skupine za samoodređenjem, čini vrlo teškom prosudbu o tomu predstavlja li pojedini od njih legitiman zahtjev čije ostvarenje jamči međunarodno pravo ili tek subverzivnu terorističku aktivnost.

Problem koji je možda najviše ukazao na nedostatno pravno uređenje prava na samoodređenje jest dvojba oko toga odnosi li se ovo pravo prvenstveno na unutarnje samoodređenje, odnosno pravo slobodnog odabira političkog oblika vladavine pod kojom će narod živjeti unutar određene države, ili i vanjsko samoodređenje, dakle pravo na odcjepljenje od postojeće i stvaranje nove, samostalne države.

2. JAMČENJE PRAVA NA SAMOODREĐENJE U MEĐUNARODNOPRAVNIM DOKUMENTIMA

Retorika kojom se promicalo pravo na samoodređenje, a koja je predstavljala uvod i u pravno normiranje samoodređenja, prisutna je od prve polovice 20. stoljeća, točnije od završetka Prvog svjetskog rata. Tada je američki predsjednik Woodrow Wilson, naglašavajući u svojim „Četrnaest točaka“ cilj Saveznika da po okončanju rata oslobode male europske narode od dominacije Njemačke i Rusije, napomenuo da samoodređenje predstavlja „imperativno načelo djelovanja“.² No, shvativši da se priznavanje prava na samoodređenje ne bi odnosilo samo na odnos malih i velikih europskih država, već bi dovelo u pitanje i interese ostalih svjetskih velesila, poglavito u sferi kolonijalnih odnosa, Saveznici su postali oprezniji u promicanju ovog načela. Tako su za vrijeme Drugog svjetskog rata predsjednici Roosevelt i Churchill usvojili 1941. godine Atlantsku povelju, u kojoj su priznali pravo na samoodređenje, ali samo kao opći standard koji prati teritorijalne promjene te koji se odnosi na slobodan odabir vladara svake suverene države.³ Tumačeći Atlantsku povelju, Churchill je istaknuo da se proklamirano načelo samoodređenja ne primjenjuje na kolonijalne narode, već se isključivo odnosi na uspostavu suverenosti i samouprave država pod nacističkom vlašću.⁴

Ni Povelja Ujedinjenih naroda, donesena netom po završetku Drugog svjetskog rata, nije podrazumijevala borbu protiv kolonijalnih režima kao jedan od aspekata prava na samoodređenje. Povelja je kao jedan od svojih ciljeva navela: „Razvijati prijateljske odnose među narodima, utemeljene na poštovanju načela ravnopravnosti i samoodređenja naroda, i poduzimati druge prikladne mjere za učvršćenje svjetskog mira.“⁵ Iako je navedeni postulat, kao i čitava Povelja, bio inspiriran poslijeratnim raspoloženjem država, među kojima se razvila svijest o nužnosti promicanja ideala bez kojih je teško zamisliti modernu međunarodnu zajednicu, načelo samoodređenja naroda u Povelji je navedeno kao neki općeniti i difuzni princip bez jasnog sadržaja i bez jasnog odnosa s nekima od ostalih odredaba Povelje. Tako se pravo na samoodređenje može, s jedne strane, prikladno uklopiti među odredbe Povelje kojima se zaštićuju ljudska prava,⁶ ali, s druge, dolazi do potpune konfuzije kada ga se nastoji sagledati u kontekstu sustava kolektivne sigurnosti predviđenog Poveljom i zabrane jednostrane upotrebe sile, osim u samoobrani.

Povelja istovremeno postavlja pravnu zabranu upotrebe sile, ne navodeći ostvarenje prava na samoodređenje kao iznimku, a opet jamči pravo naroda na

2 Vidi: Hill, M. A.: What the Principle of Self – Determination means Today, *ILSA Journal of International and Comparative Law*, sv. 1, 1995, str. 119.

3 Tekst Atlantske povelje vidi na: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

4 Vidi: Cassese, A.: *Self – determination of peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge, New York, Cambridge University Press, 1995, str. 37.

5 Povelja Ujedinjenih naroda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 15/1993.

6 Vidi članke 1(3) i 55. Povelje.

samoodređenje.⁷ Takvo uređenje dovodi države u obvezu poštovanja dvaju u načelu suprotnih pravila. S jedne strane, zabranom upotrebe sile i prijetnje silom nastoji se očuvati suverena vlast države na njezinu teritoriju, uključujući i suverenost nad njenim stanovništvom, od svih vanjskih utjecaja suprotnih njenim interesima. Ostvarenjem prava na samoodređenje se, s druge strane, upravo narušava ta suverena vlast, a u pravilu i teritorijalna cjelovitost države.⁸ Mogući razlog nespominjanja samoodređenja u kontekstu upotrebe sile u Povelji jest činjenica da su se u prošlosti situacije borbe protiv opresivnih, u prvom redu kolonijalnih režima, smatrale unutarnjom stvari svake države, podvrgnute njenom domaćem zakonodavstvu. Tek je priznanje prava na samoodređenje na međunarodnopravnoj razini otvorilo pitanje o zakonitosti njegova korištenja.⁹ No s druge strane, moguće je da nejasno formulirano pravo na samoodređenje nije tek slučajni propust njenih tvoraca da temeljito i jasno razrade značenje toga prava, već rezultat vrlo različitih shvaćanja država o tomu što bi ono trebalo podrazumijevati. Ipak, čini se da je postojao konsenzus oko toga da pravo na samoodređenje ne može biti primjenjivo u tri slučaja: u slučaju odvajanja manjinske ili etničke skupine od suverene države u kojoj žive; u slučaju odvajanja kolonijalnog naroda od kolonijalnih vladara (u odnosu na njih pravo na samoodređenje podrazumijeva samo pravo na samoupravu); te pravo dviju ili više nacija koje pripadaju jednoj ili više suverenih država da se ujedine.¹⁰ Države, barem ne sve, nisu bile spremne, vidljivo je iz navedenoga, priznanjem prava na samoodređenje priznati ništa drugo negoli pravo na samoupravu. Osim toga, smještanje prava na samoodređenje među ciljeve Ujedinjenih naroda, a ne među za države članice obvezujuća načela članka 2., ukazuje da je ono predviđeno kao smjernica djelovanja država, a ne kao njihova obveza. Ipak, i samo uvrštavanje ovoga prava među ciljeve Organizacije ukazalo je na razvitak svijesti o nužnosti njegova pravnog normiranja.

Godine koje su uslijedile nakon donošenja Povelje obilježio je snažan impuls među državama Trećeg svijeta koje su u to vrijeme već ostvarile nezavisnost te državama sovjetskog bloka protiv kolonijalne vladavine. O kolonijalizmu se počelo govoriti kao o „trajnoj agresiji“, a kasnije i kao o „zločinu“.¹¹ Iako su nastojanja

7 Rasprave tijekom pregovora u San Franciscu upućuju na to da se u to vrijeme pod pravom naroda na samoodređenje nije podrazumijevalo i pravo na secesiju. Doehring, K.: *Self – Determination*, u: Simma (ur.): *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Oxford, New York, Oxford University Press, 1995, str. 66.

8 Vidi: Dean, B. P.: *Self – Determination and U. S. Support of Insurgents: A Policy – Analysis Model*, *Military Law Review*, sv. 122, 1988, str. 149.

9 Osobita internacionalizacija ovog problema dogodila se kada je 1977. godine Dopunski protokol I. uz Ženevske konvencije iz 1949. godine, prema kojemu se oružani sukob u kojemu se narod bori protiv kolonijalne dominacije i strane okupacije pozivajući se na pravo na samoodređenje smatra međunarodnim oružanim sukobom. Vidi: *Ženevske konvencije i dopunski protokoli*, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5/1994, članak 1. točka 4.

10 Vidi: Cassese, op. cit., (bilj. 4), str. 42.

11 Vidi: *Programme of Action for the Full Implementation of the Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples (GA Res. 2621 (XXV))*, tekst dostupan na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/86/IMG/NR034886.pdf?OpenElement> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

tih država u početku bila suočena s otporom zapadnih zemalja, koje su moguću dekolonijalizaciju s pravom shvaćale kao izravno ugrožavanje vlastitih interesa, ipak je 1960. godine Opća skupština, mijenjajući time do tada nejasni stav Ujedinjenih naroda spram samoodređenja u kontekstu kolonijalizma, usvojila Deklaraciju o davanju nezavisnosti kolonijalnim državama i narodima.¹² Dovodeći samoodređenje u izravnu vezu s jamčenjem temeljnih ljudskih prava,¹³ Deklaracija ide korak dalje od Povelje i govori o samoodređenju ne kao cilju, već kao pravu. Tako stoji da „svi narodi imaju pravo na samoodređenje te temeljem tog prava slobodno odlučuju o svom političkom statusu i slobodno ostvaruju svoj ekonomski, socijalni i kulturni razvoj“.¹⁴ Kako bi zavisni narodi „mirno i slobodno uživali pravo na potpunu nezavisnost“, državama se nameće obveza suzdržavanja od bilo kakve oružane akcije ili represivnih mjera, kao i poštivanje teritorijalne cjelovitosti tih naroda.¹⁵ Osiguravajući da svaki zavisni narod ostvarivanjem prava na samoodređenje te primjenom načela *uti possidetis* stekne pravo na čitavo područje koje se do tada smatralo kolonijalnim posjedom, Deklaracija naglašava i da će se „svaki pokušaj uperen na potpuno ili djelomično razbijanje nacionalnog jedinstva i teritorijalne cjelovitosti neke zemlje smatrati protivnim ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda“.¹⁶

Pravo naroda na samoodređenje zajamčeno je i u dvama međunarodnim paktovima iz 1966. godine. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima započinju identičnom odredbom članka 1., u kojoj stoji da svi narodi imaju pravo na samoodređenje te da temeljem toga prava oni slobodno određuju svoj politički status i svoj ekonomski, socijalni i kulturni razvoj.¹⁷ I Opća deklaracija o ljudskim pravima navodi da „svatko ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojemu prava i slobode izražene u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvarene“.¹⁸

Poimanje prava na samoodređenje kao prava koje nadilazi kontekst dekolonijalizacije dobilo je svoje priznanje u Deklaraciji sedam načela iz 1970. godine. U tom je dokumentu izvršena najtemeljitija razrada ovog načela. Deklaracija doduše ne govori izrijeком o jamčenju prava na samoodređenje izvan konteksta

12 Declaration on the Granting the Independence to Colonial Countries and Peoples (GA Res. 1514 (XV)), tekst dostupan na: <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

13 U članku 1. Deklaracije stoji da podvrgavanje naroda stranoj podčinjenosti, dominaciji i izrabljivanju predstavlja uskratu temeljnih ljudskih prava, protivno je Povelji Ujedinjenih naroda i predstavlja zapreku promicanju svjetskog mira i suradnje. Tekst Deklaracije vidi: *supra*, bilj. 12.

14 Vidi: članak 2. Deklaracije. Tekst Deklaracije vidi: *supra*, bilj. 12.

15 Vidi: članak 4. Deklaracije. Tekst Deklaracije vidi: *supra*, bilj. 12.

16 Vidi: članak 6. Deklaracije. Tekst Deklaracije vidi: *supra*, bilj. 12.

17 Za tekst Paktova vidi: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Službeni list SFRJ, br. 7/1971; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Službeni list SFRJ, br. 7/1971.

18 Članak 28. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/2009.

kolonijalizma, no formulacijom prema kojoj svaka država mora imati vladu koja zastupa sve stanovnike na njenu teritoriju, neovisno o rasi, vjeri ili boji te da svaki narod ima pravo slobodno odrediti svoj politički status, bilo stvaranjem suverene i neovisne države, bilo slobodnim udruživanjem s nekom drugom nezavisnom državom ili nekim drugim oblikom slobodnog utvrđivanja svog političkog statusa, Deklaracija pokriva čitav niz mogućih situacija koje su različite od oslobođenja od kolonijalnih režima, u kojima narodi mogu koristiti pravo na samoodređenje.¹⁹ No ovako široko postavljeno ovlaštenje naroda da slobodno odlučuje o svom političkom statusu, bilo u okviru postojeće države ili odvajanjem od nje, ne upućuje na razumijevanje koji bi stupanj autonomije pojedini narod trebao uživati da bi se smatralo da je njegovo pravo na samoodređenje ostvareno. Osobito nedostaje preciznosti u pitanju kada ostvareno unutarnje samoodređenje, u vidu odgovarajuće participacije u predstavničkim tijelima i uživanju osobnih prava i sloboda, prestaje biti zadovoljavajući oblik korištenja prava na samoodređenje, pa se uslijed toga javi zahtjev za odcjepljenjem toga naroda od države na čijem području živi.

Jasnoći razumijevanja prava naroda na samoodređenje nije, čini se, doprinijela ni Definicija agresije. Njen članak 7. predviđa pravo na samoodređenje, slobodu i nezavisnost naroda koji su prisilno lišeni tog prava, osobito naroda pod kolonijalnim i rasističkim režimima ili drugim oblicima strane okupacije, uz naznaku da se ti narodi imaju pravo *boriti* za ostvarenje navedenih ciljeva.²⁰ Što se pod „borbom“ treba podrazumijevati, ona oružana, ili pak borba mirnim sredstvima? Nacrt članka 7. Definicije nije spominjao borbu, već je govorio o „upotrebi sile“. Zapadne su se države protivile toj formulaciji pa je ona zamijenjena terminom „borba“, u smislu borbe mirnim sredstvima. No, iako bi ova promjena terminologije upućivala na shvaćanje o ostvarenju prava na samoodređenje isključivo mirnim putem, u tumačenju ovog prava zemalja Trećeg svijeta i socijalističkih zemalja, pravo upotrebe oružane sile ostalo je sastavni dio prava naroda na samoodređenje.²¹

Pravo na samoodređenje priznato je i u nekim drugim dokumentima, kao što su Afrička povelja o pravima čovjeka i naroda²² ili Završni akt iz Helsinkija.²³

Priznanje prava naroda na samoodređenje kao kogentne norme međunarodnog prava Međunarodni je sud dao u presudi o Istočnom Timoru,²⁴ a pravo naroda na samoodređenje Sud je potvrdio i u nekoliko savjetodavnih mišljenja, o Zapadnoj

19 Declaration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations (GA Res. 2625 (XXV)(1970)), tekst dostupan na: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625\(XXV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625(XXV)) (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

20 Definition of Aggression (GA Res. 3314 (XXIX)), tekst dostupan na: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX)) (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

21 Randelzhofer, A.: Article 2(4), u: Simma, B. (ur.), op. cit., (bilj. 7), str. 122.

22 Članak 20. Tekst Povelje vidi na: <http://www1.umn.edu/humanrts/institute/z1afchar.htm> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

23 Točka 1(a) VIII. Tekst Završnog akta vidi na: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

24 East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, ICJ Reports 1995, str. 102.

Sahari,²⁵ o Namibiji,²⁶ o izgradnji zida na okupiranom palestinskom području²⁷ te o sukladnosti s međunarodnim pravom jednostrane deklaracije o nezavisnosti Kosova.²⁸

Vidljivo je da velik broj međunarodnih dokumenata, kao i Međunarodni sud, priznaju pravo na samoodređenje. Ipak, pravo na samoodređenje nije nigdje definirano, niti je poblizhe određen način njegova ostvarenja. Nedoumice postoje i oko toga tko su ovlaštenici toga prava, dakle što uopće znači „narod“?

Postoji konsenzus da se značajke koje određuju pojedini narod odnose na njegov ekonomski, socijalni ili kulturni identitet. U većini je slučajeva narod određen i teritorijem kojega nastanjuje, iako to ne mora uvijek biti slučaj. Osobito složen aspekt definiranja naroda jest postojanje oslobodilačkih pokreta koji se prezentiraju kao predstavnici naroda.²⁹ Nemogućnost identifikacije naroda, odnosno njegovih legitimnih predstavnika, i njihovog razlikovanja od nekih drugi subjekata, može dovesti do poteškoća pri utvrđivanju ima li ta skupina pravo na samoodređenje (pa je u svjetlu priznavanja toga prava i njena borba dopuštena) ili se radi o subverzivnom djelovanju pojedinih skupina, čiji je jedini cilj rušenje vladajućeg režima ili provođenje terorističkih aktivnosti.³⁰

Važno je istaknuti i razliku između pojmova „narod“ i „manjina“. Prvi uživaju pravo na samoodređenje, drugi ne. No pitanje je kako ih međusobno razlikovati. Iako neki autori sugeriraju da je traženje definicija ovih pojmova teško, a nepotrebno, jer situacije u praksi nameću očite zaključke o tomu što se njima valja razumijevati,³¹ čini se da bi ipak bilo korisno i pravno relevantno utvrditi neki kriterij razlikovanja. Kao pogodan kriterij mogao bi se uzeti u obzir onaj prema

25 Western Sahara, Advisory Opinion, ICJ Reports 1975, str. 33.

26 Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion, ICJ Reports 1971, str. 31.

27 Legal Consequences of the Construction of the Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, ICJ Reports 2004, str. 197.

28 Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, ICJ Reports 2010.

29 Tako je, primjerice, PLO 1974. godine Rezolucijom 3237 (XXIX) Opće skupštine ostvarila status punog promatrača u Općoj skupštini, a sudjelovala je i na Diplomatskoj konferenciji o humanitarnom pravu u oružanom sukobu, na kojoj su usvojeni Dopunski protokoli uz Ženevske konvencije. Po proglašenju Države Palestine 1988. godine, Opća skupština donijela je odluku da se u sustavu Ujedinjenih naroda promatračem smatra „Palestina“, a ne „PLO“. U studenome 2012. godine Palestina je dobila promatrački status države ne-članice. Vidi: <http://www.un.int/wcm/content/site/palestine/pid/11550>; <http://unispal.un.org/unispal.nsf/0080ef30efce525585256c38006eace/181c72112f4d0e0685257ac500515c6c?OpenDocument> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

30 O problemu definicije naroda vidi u: Balz, S. D.: Country Within a Country: Redrawing Borders of the Post – Colonial Sovereign State, Michigan Journal of Race & Law, sv. 2, br. 2, 1996 – 1997, str. 563.

31 Watson, W. K.: When in the Course of Human Events: Kosovo's Independence and the Law of Secession, Tulane Journal of International and Comparative Law, sv. 17, br. 1, 2008 – 2009, str. 267.

kojemu nacionalne ili etničke manjine obično (ali ne i nužno)³² imaju neku „matičnu državu“, dok s narodom to nije slučaj.³³ No, postoji shvaćanje da ista skupina može katkada istovremeno predstavljati i narod i manjinu. Do toga dolazi u situacijama u kojima manjina razvije tzv. „kolektivnu individualnost“, odnosno vlastiti identitet, različit od onoga kojeg ima narod matične države.³⁴

Ono što je u svakom slučaju sigurno jest da se termin narod odnosi na narod u teritorijalnom, a ne u etničkom smislu.³⁵ To znači da pravo na samoodređenje uživaju svi stanovnici nekog područja, bilo da ono već čini državu, ili je dio neke države, ili je u nesamoupravnom položaju u odnosu na drugu državu.³⁶ S time u vezi javilo se razlikovanje između pojmova vanjskog samoodređenja, koje se odnosi na pravo naroda da odlučuje o svom statusu u okviru međunarodne zajednice, te unutarnjeg samoodređenja, koje podrazumijeva pravo naroda da slobodno odlučuje o obliku vladavine pod kojim želi obitavati unutar već postojeće države.³⁷

3. PRAVO NARODA NA VANJSKO SAMOODREĐENJE

Iako je veliki broj međunarodnih dokumenata zajamčio pravo naroda na samoodređenje, većina njih nije pobliže odredila sadržaj toga prava. Nejasnoće vezane uz njegovu primjenu svode se na dva temeljna pitanja: prvo, *što* točno podrazumijeva ostvarivanje prava na samoodređenje i drugo, *kako* se ostvarenje toga prava može postići, a da se time ne izađe iz okvira međunarodnopravno dopuštenog djelovanja. Dok odgovor na prvo pitanje postoji, no problem predstavlja njegova suviše općenita priroda, razjašnjenje ovog potonjeg pitanja u cijelosti nedostaje.

32 Tako, primjerice, Baski u Španjolskoj i Francuskoj, Sami u Norveškoj, ili Romi, predstavljaju manjine, a nemaju matičnu državu. Vidi: Lulić, M.: *Pravo na samoodređenje u suvremenom međunarodnom pravu*, doktorska disertacija, Zagreb, 2005, str. 445.

33 Raič, D.: *Statehood and the Law of Self – Determination*, The Hague, New York, Kluwer Law International, 2002, str. 268.

34 Tako se, primjerice, za Albance na Kosovu tvrdilo da predstavljaju manjinu – narod, budući da, s jedne strane, imaju matičnu državu – Albaniju, no također imaju i vlastiti identitet, kojim se razlikuju od Albanaca u Albaniji. Takvo mišljenje vidi u: Ryngaert, C., Griffioen, Ch.: *The Relevance of the Right to Self – Determination in the Kosovo Matter*: In *Partial Response to the Agora Papers*, *Chinese Journal of International Law*, sv. 8, br. 3, 2009, str. 575.

35 Vidi: Degan, V. Đ.: *Ujedinjeni narodi i načelo ravnopravnosti i samoodređenja naroda*, u: Šimonović, Vukas, Vukmir (ur.): *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*, Zagreb, Organizator, 1996, str. 157.

36 Degan, V. Đ.: *Međunarodno pravo*, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2006, str. 249.

37 Vidi: Micheau, A. P.: *The 1991 Transitional Charter of Ethiopia: A New Application of the Self – Determination Principle?*, *Case Western Reserve Journal of International Law*, sv. 28, br. 2, 1996, str. 390. Vidi i određenje unutarnjeg samoodređenja u presudi Vrhovnog suda Kanade u presudi *Reference re Secession of Quebec*. Vidi: *Reference re Secession of Quebec*, [1998] 2 S.C.R. 217, tekst dostupan na: <http://scc.lexum.org/decisia-scc-csc/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

Materijalna norma o pravu na samoodređenje nije popraćena procesnom normom koja bi upućivala na način, metodu i postupak kojima se to pravo može ostvariti.³⁸

Problem koji se vrlo rano u razvoju prava naroda na samoodređenje pojavio jest njegova moguća oprečnost s uvriježenim načelom međunarodnog prava, onim teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti postojećih država u svijetu.³⁹ Kada bi svi narodi pribjegli korištenju prava na samoodređenje, teritorijalna cjelovitost i granice mnogih država došle bi u pitanje, a došlo bi i do potpunog raspada mnogonacionalnih država.⁴⁰ Takav scenarij nije u interesu većine država, koje trajnost i nepromijenjenost granica s pravom doživljavaju kao faktor međunarodne stabilnosti i mira. Činjenica jest da realnost postojanja država nudi niz primjera promjene njihovih granica, no do tih promjena gotovo nikada ne dolazi u ozračju mirnih unutardržavnih odnosa, već su one mahom rezultat ratova ili kakvog drugog oblika prisilnog djelovanja.

Pravo naroda na samoodređenje doživjelo je osobitu afirmaciju u kontekstu borbe protiv kolonijalnih režima, označavajući pravo naroda da oslobođanjem od postojeće kolonijalne ili neke druge strane vlasti formiraju vlastitu nezavisnu državu. U praksi država pravo na samoodređenje apsorbira se ili u ovom, antikolonijalnom obliku toga prava, ili u onom ne-antikolonijalnom, koji označava pravo naroda da se odvoji od postojeće države ili da u okviru te države ostvari veći stupanj autonomije.⁴¹ Sve u svemu, preraspodjela moći u međunarodnoj zajednici uzrokovana primjenom ovog načela označila je afirmaciju jednog vrlo dinamičnog faktora promjene kojim je *status quo* postao značajno ugrožen.⁴²

Jamčenje prava naroda na samoodređenje s jedne strane i obveza poštivanja načela teritorijalne cjelovitosti i političke nezavisnosti država s druge, u trajnoj su opreci. Instrumenti kojima se jamči pravo na samoodređenje, kao što su Deklaracija sedam načela i Deklaracija o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima, i same promiču ujedno i načelo teritorijalne cjelovitosti.⁴³ Poveznicu

38 Ibler, V.: Pravo naroda na samoodređenje i zloupotreba tog prava, *Politička misao*, sv. 29, br. 2, 1992, str. 65.

39 Tako Povelja spominje istovremeno načelo samoodređenja naroda i teritorijalne cjelovitosti, ali se prisutnost obaju načela može pronaći i u drugim dokumentima. Primjerice, Povelja iz Adis Abebe iz 1963. godine, koja je bila osnivački akt Organizacije afričkog jedinstva, govori o neotuđivom pravu svih naroda da upravljaju vlastitom sudbinom, što predstavlja načelo samoodređenja naroda, ali proklamira i pravo na teritorijalnu cjelovitost država. Tekst Povelje iz Adis Abebe vidi na: http://www.au.int/en/sites/default/files/OAU_Charter_1963.pdf (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

40 Degan, V. Đ., op. cit., (bilj. 34), str. 249.

41 Vidi: Canuel, E. T.: *Nationalism, Self – Determination and Nationalist Movements: Exploring the Palestinian and Quebec Drives for Independence*, Boston College International & Comparative Law Review, sv. 20, br. 1, 1997, str. 86.

42 Cassese, A.: *International Law*, Oxford, New York, Oxford University Press, 2001, str. 106.

43 Tako Deklaracija sedam načela propisuje: „Svaka država se mora uzdržavati od bilo kakve akcije koja ima za cilj djelomično ili potpuno razbijanje nacionalnog jedinstva i teritorijalne cjelovitosti neke druge države ili zemlje.“ Slično tome, Deklaracija o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima navodi: „Svaki pokušaj da se djelomično ili potpuno razbije nacionalno jedinstvo i teritorijalna cjelovitost jedne zemlje nespojiv je s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda.“ Vidi: *supra*, bilj. 19; *supra*, bilj. 12.

ovih dvaju suprotstavljenih načela moguće je pronaći u odredbi Deklaracije sedam načela, koja kaže da jamčenje prava na samoodređenje „ne treba tumačiti kao da ovlašćuje ili potiče na bilo kakvu akciju koja ima za cilj potpuno ili djelomično razbijanje ili ugrožavanje teritorijalne cjelovitosti i političkog jedinstva suverenih i neovisnih država, koje se ponašaju u skladu s načelom ravnopravnosti i samoodređenja naroda, i koje imaju vladu koja predstavlja cjelokupan narod toga područja, bez razlike u pogledu rase, vjere ili boje“.⁴⁴ Ova odredba dala je naslutiti da je ostvarenje prava na samoodređenje prisilnim putem zabranjeno ako stanovništvo nekog područja može ostvariti pravo na unutarnje samoodređenje. Slijedilo bi onda da je, u nemogućnosti ostvarenja prava na unutarnje samoodređenje, dopušteno upotrijebiti silu u nastojanjima da se ostvari ono vanjsko.

O pitanju prava naroda na vanjsko samoodređenje bilo je riječi pred Vrhovnim sudom Kanade, u savjetodavnom mišljenju *Reference re Secession of Quebec*. Sud je bio mišljenja da se pravo na samoodređenje u principu iscrpljuje ostvarenjem unutarnjeg samoodređenja, odnosno postizanjem odgovarajuće razine političke, ekonomske, socijalne i kulturne autonomije u okviru postojeće države. Pravo na vanjsko samoodređenje postoji, prema mišljenju Suda, samo u tri slučaja: prvo, u slučaju kolonijalizma, drugo, kada je narod podvrgnut stranoj dominaciji ili iskorištavanju, i treće, kada je određenom narodu uskraćeno primjereno sudjelovanje u vlasti.⁴⁵ Ovaj posljednji slučaj Sud je kvalificirao kao iznimno moguć, a ne pouzdani slučaj prava naroda na samoodređenje. Sud je smatrao da taj slučaj ne predstavlja iznimku koja je sasvim utemeljena u međunarodnom pravu kao opravdanje za pribjegavanje vanjskom samoodređenju, već to postaje samo ako je odvajanje od postojeće države jedino moguće rješenje.⁴⁶

Neki autori smatraju da bi pravo na vanjsko samoodređenje postojalo ako je kršenje ljudskih prava masovno i diskriminatorno prema određenoj skupini te kada je neka skupina sustavno isključivana iz političkog i ekonomskog života ili kada je sustavno uskraćivano pravo na minimalnu razinu manjinskih prava ili samoupravljanja.⁴⁷ Drugi pak naglašavaju kada pravo na vanjsko samoodređenje nije moguće, navodeći tako slučajeve u kojima je neki narod već iskoristio pravo na samoodređenje, one u kojima manjina živi u sastavu suverene države i nije podvrgnuta represiji te one u kojima se radi o dijelu države koja je u procesu dekolonijalizacije već ostvarila pravo na samoodređenje.⁴⁸

Po priznanju prava na samoodređenje u Deklaraciji sedam načela 1970. godine, Opća je skupština usvojila niz rezolucija kojima je potvrdila to pravo, naznačivši da

44 Načelo ravnopravnosti i samoodređenja naroda u Deklaraciji sedam načela. Tekst Deklaracije vidi: *supra*, bilj. 19.

45 Vidi: *supra*, bilj. 35, paras. 126, 138.

46 *Ibid.*, paras. 134 – 135.

47 Hannum, H.: *The Right of Self-Determination in the Twentieth-First Century*, Washington and Lee Law Review, sv. 55, 1998, str. 777.

48 Ghoshray, S.: *Revisiting the Challenging Landscape of Self-Determination within the Context of Nation's Right to Sovereignty*, ILSA Journal of International and Comparative Law, sv. 11, 2004 – 2005, str. 453.

se borba za njegovo ostvarenje može voditi svim dostupnim sredstvima, uključujući i ona oružanog karaktera.⁴⁹ Time je po prvi puta, a čini se i jedini, neko relevantno međunarodno tijelo napravilo poveznicu između dopustivosti upotrebe sile i borbe za samoodređenje. Takav je pristup Opće skupštine vrlo različito tumačen među državama. Većina država Trećeg svijeta smatrala je da upotreba sile predstavlja legitimnu samoobranu protiv samog postojanja kolonijalizma, dok su države zapadnog svijeta držale da je upotreba sile dopuštena tek kao odgovor na konkretni pokušaj gušenja ostvarenja prava na samoodređenje.⁵⁰

Neovisno o navedenom shvaćanju Opće skupštine, cijela je problematika i dalje vrlo sporna. Možda bi najprihvatljivije stajalište u prilog opravdavanja ostvarivanja prava na samoodređenje upotrebom sile bilo upravo ono prema kojemu se takva sila može upotrijebiti kao legitimna samoobrana protiv pokušaja oružanog gušenja ostvarenja toga prava. Takvo bi shvaćanje dalo pravni temelj potlačenom narodu da upotrijebi silu, čime bi borba za samoodređenje ostala u granicama Poveljom dopuštenog djelovanja.

Rasprava o pravu naroda na samoodređenje obuhvaća i pitanje prava i obveza trećih država spram strana u sukobu. Gotovo univerzalna prihvaćenost dokumenata koji jamče pravo na samoodređenje ukazuje na priznavanje toga prava u zajednici država. No, potpora narodu koji se bori za samoodređenje ne mora biti samo načelnog karaktera, već može obuhvaćati i konkretnu pomoć drugih država. Deklaracija sedam načela predviđa da narod u borbi za samoodređenje može primiti potporu drugih država, sukladno ciljevima i načelima Povelje. Također, Definicija agresije propisuje da se narodi prisilno lišeni svog prava na samoodređenje imaju pravo boriti za njegovo ostvarenje i s tim ciljem tražiti i primiti potporu drugih država, sukladno načelima Povelje i Deklaracije iz 1970. godine. Inicijativa za pružanje pomoći narodima u borbi za samoodređenje postojala je u više navrata i kod Opće skupštine, koja je donijela niz rezolucija u kojima je pozvala države da osiguraju takvu pomoć.⁵¹ Ipak, govorimo li o pružanju pomoći upotrebom sile, zadiremo u osjetljivo pitanje dopustivosti intervencije u unutarnje stvari druge suverene države. S obzirom na to da se općenito smatra kako je oružana intervencija na strani vlade dopustiva, a na strani ustanika nije, još je više upitno kako razlučiti ustanike, koji ciljaju na svrgavanje postojećeg državnog režima, od naroda koji ima pravo na samoodređenje. Iako ovo pitanje ostaje donekle dvojbeno, shvatimo li ostvarivanje prava na vanjsko samoodređenje upotrebom sile kao pravo na legitimnu samoobranu, pružanje pomoći drugih država narodima koji se bore za samoodređenje moglo bi se shvatiti kao korištenje prava na kolektivnu samoobranu.

49 Vidi, primjerice: GA Res. 3070 (XXVIII), 3103 (XXVIII), 3246 (XXIX), 3328 (XXIX), 3481 (XXX).

50 Shaw, M.: *International Law*, Cambridge, New York, Cambridge University Press, 1997, str. 796.

51 Vidi, primjerice: GA Res. 2105 (XX), 2160(XX), 2465(XXIII), 2649 (XXV).

4. PROGLAŠENJE NEZAVISNOSTI KOSOVA

Deklaracija kojom je Kosovo 2008. godine proglasilo nezavisnost od Srbije izazvala je značajne kontroverze na međunarodnom planu.⁵² Dok je za neke države čin Kosova predstavljao ostvarenje legitimnog prava naroda na samoodređenje, za druge je označavao kršenje suverenosti i teritorijalne cjelovitost postojeće suverene države, Srbije. Značajan broj država, među kojima sve države iz skupine zemalja G-7 te dvadeset i dvije države Europske unije, priznale su nezavisnost Kosova, dok su kritike došle od Srbije i njenog saveznika Ruske Federacije, ali i od brojnih drugih država koje se bilo iz straha od pokušaja secesionističkih težnji na njihovu vlastitu teritoriju, ili zbog općenite neodumice oko zakonitosti čina Kosova, nisu odlučile na priznanje njegove nezavisnosti.

U nastojanju utvrđivanja postojanja prava na samoodređenje, bitno je odrediti nekoliko ključnih elemenata: prvo, predstavljaju li Albanci na Kosovu „narod“ u smislu prava na samoodređenje, drugo, je li u dovoljnoj mjeri došlo do kršenja prava Kosovara, uključujući i negiranja njihova prava na odgovarajuću participaciju u tijelima vlasti, i treće, može li se režim Srbije smatrati „stranim“, ili se cijeli problem treba promatrati kao unutardržavni.

Možda je najlakše započeti tvrdnjom da su prava Kosovara na uživanje autonomije kršena, bez naznake tendencije Srbije da takvu politiku izmijeni. Još se 80-ih godina prošloga stoljeća među Kosovarima javila bojazan da bi nakon Titove smrti Kosovo moglo doći u podređeni položaj unutar Socijalističke Republike Srbije. To je 1981. godine dovelo do nemira, koji su imali za cilj priznanje Kosovarima konstitutivnog naroda u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, a Kosovu statusa republike, koja se više nikakvim ustavnim promjenama ne bi mogla dovesti pod vlast Srbije. Prosvjedi na Kosovu bili su nasilno ugušeni, a ustavni amandmani koji su doneseni u ljeto 1981. godine nisu u statusu Kosova ništa bitno izmijenili. Nakana Srbije da dokine Ustavom iz 1974. godine zagaraniranu autonomiju Kosova postala je sasvim razvidna kada je 1989. godine srpska vojska upotrijebivši silu zauzela zgradu autonomne vlade Kosova, što je označilo i formalno ukidanje već faktično ukinute autonomije. Time je mogućnost uživanja prava unutarnjeg samoodređenja praktički nestala. Stoji, međutim, da bi se svi ovi događaji mogli promatrati kao unutarnji problem Srbije, a ne situacija podčinjavanja jednog naroda od nekog stranog režima. Pobornici osamostaljenja Kosova u tom su kontekstu povukli paralelu između postojeće situacije na Kosovu i opresivnog režima koji je vladao u Južnoj Rodeziji, a koji je izazvao reakciju međunarodne zajednice, iako je također postojao unutar jedne države.⁵³ Ovo mišljenje temelji se na tumačenju da se „strana“ dominacija ne mora nužno odnositi na drugu državu, već je moguće da ona, kao u slučaju Kosova, dolazi od drugog naroda u istoj državi.⁵⁴

52 Tekst Deklaracije dostupan na: <http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

53 Vidi Rezoluciju Vijeća sigurnosti o Južnoj Rodeziji: SC Res. 217 (1965).

54 Watson, op. cit., (bilj. 29), str. 275.

Još jedno sporno pitanje odnosilo se na identifikaciju Kosovara kao naroda. Iako postoje mišljenja da oni predstavljaju cjelinu koja posjeduje vlastiti identitet i kao takva se razlikuje od albanskih Albanaca te ne predstavlja tek njihovu manjinu, jednako su tako prisutna i shvaćanja koja taj pristup dovode u pitanje.⁵⁵ Budući da definicija nacionalne manjine ne postoji, u obzir se mogu uzeti tek parametri kojima se identificiraju manjine. Jedan od kriterija je onaj brojčani, prema kojemu se nacionalnom manjinom smatra manja skupina ljudi unutar šire populacije. U tom smislu, ispravno je Kosovare, neovisno o tomu što predstavljaju većinsku skupinu na samom Kosovu, smatrati manjinskom skupinom unutar države u kojoj žive, dakle Srbije. Zapravo ne postoje jasno artikulirani argumenti koji idu u prilog tomu da Kosovari nisu nacionalna manjina.

Države koje su Kosovo priznale pokušale su se na neki način ograditi od stvaranja presedana koji bi poslužio kao temelj brojnim drugim skupinama u svijetu koje se trenutno pozivaju ili bi se u budućnosti mogle pozivati na pravo na samoodređenje, ističući *sui generis* karakter situacije na Kosovu. No, ispravno razmišljaju oni koji ukazuju na to da međunarodnopravna pravila ili postoje ili ne postoje i ne mogu se selektivno primjenjivati na jedne, a ne i na druge.⁵⁶ Tko bi uostalom igrao ulogu arbitra koji bi procjenjivao kome će se takva prava priznati, a kome ne?

Postoje mišljenja da je u razdoblju koje je prethodilo osamostaljenju Kosova vrlo kontroverznu ulogu odigrala međunarodna zajednica, kojoj se zamjera pristranost u korist Kosova, i to osobito u dva aspekta. Prvo, Rezolucija 1244 Vijeća sigurnosti, iako zahtijeva očuvanje suverenosti i teritorijalne cjelovitosti SR Jugoslavije, potvrđuje pravo Kosova na samoupravu i autonomiju, što se iščitavalo kao priznanje prava na samoodređenje.⁵⁷ Drugo, istom je Rezolucijom uspostavljena na Kosovu uprava Ujedinjenih naroda, a dano je i ovlaštenje za prisutnost mirovnih snaga NATO-a. Smatralo se da je ta uprava, kao i svaka druga međunarodna uprava u određenoj mjeri, bila manipulativna, u smislu da je utirala put nezavisnosti Kosova.⁵⁸ I specijalni povjerenik Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za Kosovo,

55 Vidi: Brown, B. S.: *Human Rights, Sovereignty, and the Final Status of Kosovo*, Chicago – Kent Law Review, sv. 80, br. 1, 2004 – 2005, str. 235. Vidi i: Summers, J.: *Kosovo: From Yugoslav Province to Disputed Independence*, u: Summers, J. (ur.): *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, self-Determination and Minority Rights*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2011, str. 7.

56 Vidi: Müllerson, R.: *Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, *Chinese Journal of International Law*, sv. 8, br. 1, 2009, str. 6.

57 SC Res. 1244 (1999). O tome u kojoj mjeri Vijeće sigurnosti uopće može odlučivati o teritorijalnim promjenama država vidi u: Brown, op. cit., (bilj. 53), str. 235.

58 Sličan argument isticao se u slučaju mirovne misije koju su provodile ruske snage u Južnoj Osetiji i Abhaziji. Ruska Federacija je, primjerice, izdavala vlastite putovnice stanovnicima tih područja, što se, između ostalog, iščitavalo kao poticanje njihova udaljavanja od Gruzije. Müllerson, op. cit., (bilj. 54), str. 6.

Martti Ahtisaari, smatrao je nezavisnost Kosova jedinim načinom rješavanja krizne situacije, koju se nije moglo izmijeniti ulaganjem diplomatskih napora.⁵⁹

Iako je proglašenje nezavisnosti Kosova shvaćeno među državama kao uspješno oslobađanje tamošnjeg stanovništva od srpskog ugnjetavanja, postoje argumenti koji govore u prilog nesukladnosti tog čina s međunarodnim pravom. O pravu na samoodređenje, kao jedinom pravnom argumentu za nezavisnost Kosova, teško može biti riječi, budući da je to pravo već iskoristila Albanija stvaranjem vlastite države. Tvrditi suprotno značilo bi dokazivati da albanska nacija ima pravo na više država, a time i da, slijedeći isto načelo, i sve druge nacije svijeta imaju isto pravo. Osim toga, postavlja se pitanje ne bi li onda i srpska manjina na Kosovu mogla postavljati zahtjev za samoodređenjem, pozivajući se na nedovoljno poštovanje svojih prava i nedovoljnu participaciju u vlasti.

Opća skupština prihvatila je zahtjev Srbije za traženjem savjetodavnog mišljenja Međunarodnog suda o legalnosti kosovske Deklaracije o nezavisnosti. Sud je u ljeto 2010. godine donio savjetodavno mišljenje⁶⁰ koje, međutim, nije odgovorilo na mnoga pitanja čije se razjašnjenje očekivalo. Vezujući svoje mišljenje striktno uz pitanje koje je pred njega postavljeno, Sud se izjasnio samo o tomu smatra li Deklaraciju o nezavisnosti Kosova sukladnom međunarodnom pravu, pritom ne ulazeći u pitanje zakonitosti odcjepljenja Kosova od Srbije ili valjanosti i pravnim učincima priznanja Kosova kao samostalne i neovisne države.⁶¹ Tako je Sud svojim mišljenjem zaobišao raspravu o odnosu načela teritorijalne cjelovitosti države i prava naroda na samoodređenje, koja bi dala odgovor na pitanje o spornom statusu Kosova, ali i pružila općenite smjernice za rješavanje drugih sličnih slučajeva koji se javljaju u praksi država.

Sud je, utvrđujući je li kosovska Deklaracija o nezavisnosti u skladu s međunarodnim pravom, nastojao odgovoriti na dva pitanja: prvo, je li Deklaracija u suprotnosti s općim međunarodnim pravom, i drugo, je li ona u suprotnosti s Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti. Sud je bio mišljenja da praksa država općenito ne ukazuje na to da je akt donošenja deklaracije protivan međunarodnom pravu, već štoviše, da ona nedvosmisleno upućuje na zaključak da međunarodno pravo ne sadržava zabranu donošenja deklaracija o nezavisnosti.⁶² Činjenicu da je Vijeće sigurnosti osudilo neke od deklaracija o nezavisnosti koje su u prošlosti donijele pojedine države Sud pripisuje nezakonitosti tih konkretnih deklaracija, a ne njihovu

59 Vidi: Letter dated 26 March 2007 from the Secretary – General addressed to the President of the Security Council attaching the Report of the Special Envoy of the Secretary – General on Kosovo’s future Status, S/2007/168, tekst dostupan na: <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

60 Vidi: *supra*, bilj. 27.

61 Sud je istaknuo da su u ranije traženim savjetodavnim mišljenjima Opća skupština i Vijeće sigurnosti, kada su željeli odgovor na pitanje o pravnim učincima nekog čina, formulirali pitanje na način da se taj aspekt njihovog zahtjeva posebno naglasi. Sud je kao primjer naveo slučajeve *Namibia* i *Israeli Wall*. Vidi: *supra* bilj. 25, 26.

62 Sudsku praksu vidi: loc. cit.; ICJ Reports 1995, (bilj. 23), str. 102.

neprihvaćanju od strane Vijeća sigurnosti općenito.⁶³ Sud je kazao da nezakonitost pojedinih deklaracija o nezavisnosti ne proizlazi iz njihovog jednostranog karaktera, već je vezana uz protupravnu upotrebu sile ili neki drugi oblik teškog kršenja normi općeg međunarodnog prava, osobito onih kogentne prirode.

Sud je, jednako tako, bio mišljenja da Deklaracija o nezavisnosti nije protivna Rezoluciji Vijeća sigurnosti 1244 iz 1999. godine, budući da Rezolucija ne sadržava nikakve odredbe vezane uz pitanje konačnog statusa Kosova, niti uz uvjete za postizanje takvog statusa. Istaknuo je kako praksa pokazuje da Vijeće sigurnosti, u situacijama u kojima želi postaviti ograničavajuće uvjete za postizanje trajnog statusa nekog područja, takve uvjete i specificira u svojim rezolucijama.⁶⁴ Tekst Rezolucije 1244, prema kojemu se međunarodna uprava na Kosovu uspostavlja *do donošenja konačnog političkog rješenja*, upućuje Sud na zaključak da Rezolucija ne prejudicira konačno rješenje, već ga ostavlja otvorenim, pa u tom kontekstu donošenje Deklaracije nije u suprotnosti s navedenom Rezolucijom.

Iako Rezolucija 1244 doista ne postavlja ograničenja konačnom uređenju kosovskog pitanja, ona, međutim, govori o obvezi poštivanja teritorijalnog integriteta i suverenosti Srbije. Kako ovu obvezu pomiriti s donesenom Deklaracijom, kada su posljedice Deklaracije očigledno u suprotnosti s njome?⁶⁵ Na ovo pitanje Sud nije dao odgovor, vjerojatno smatrajući da ono izlazi iz okvira postavljenog mu pitanja, to jest da ono zadire u raspravu o zakonitosti odcjepljenja Kosova od Srbije i zakonitosti postojanja Kosova kao države, a ne u pitanje zakonitosti donošenja same Deklaracije.

5. USPOREDIVOST SLUČAJA KOSOVA S NEKIM DRUGIM SLUČAJEVIMA SECESIONISTIČKIH TEŽNJI

Iz davanja, odnosno uskraćivanja međunarodnog priznanja Kosovu vidljiva su vrlo različita stajališta država o zakonitosti proglašenja njegove nezavisnosti. No procjena zakonitosti nije jedini kriterij kojim su se rukovodile države u odlučivanju o priznanju. Čini se da je značajnu ulogu pritom odigrala i pragmatična procjena tih država učinka priznanja Kosova na secesionističke tendencije na njihovu vlastitu teritoriju, kao i sukladnost toga priznanja s politikom koju su generalno provodile.

Potpورا koju je Kosovo primilo od značajnog broja država, u vidu njihova međunarodnog priznanja, s pravom je izazvala strah kod država koje su se i same

63 Vidi, primjerice, sljedeće rezolucije Vijeća sigurnosti, kojima se osuđuju pojedine deklaracije o nezavisnosti: SC Res. 216 (1965) i SC Res. 217 (1965) o Južnoj Rodeziji; SC Res. 541 (1983) o Sjevernom Cipru; SC Res. 787 (1992) o Republici Srpskoj.

64 Kao primjer, Sud je naveo Rezoluciju 1251 iz 1999. godine, kojom je Vijeće sigurnosti utvrdilo da se rješenje konačnog pitanja položaja Cipra mora temeljiti na postojanju države Cipar, koja će biti suverena, neovisna i teritorijalno cjelovita te koja će imati međunarodnu osobnost i jedinstveno državljanstvo.

65 O tome vidi u: Bothe, M.: Kosovo – So What? The Holding of the International Court of Justice is not the Last Word on Kosovo's Independence, *German Law Review*, vol. 11, 2010, str. 838.

borile sa secesionističkim pokretima. Argument o *sui generis* situaciji na Kosovu nije, čini se, bio odviše uvjerljiv pa su te države bile sklone vidjeti slučaj Kosova kao presedan koji bi mogao ohrabriti pokrete diljem svijeta koji se bore za odcjepljenje dijela teritorija od matične države.⁶⁶ Države kao što su Azerbajdžan, Gruzija, Moldova, Ruska Federacija i neke druge, tako su slučaj Kosova shvatile kao događaj koji bi mogao predstavljati poticaj za odcjepljenje njihovih pokrajina, koje su, pozivajući se na pravo na samoodređenje, pokazivale tendenciju k osamostaljenju.⁶⁷

U osobitoj se situaciji našla Ruska Federacija, koja je s jedne strane negirala pravo republikama u sastavu vlastite države, Čečeniji i Ingušetiji, na samostalnost, dok je s druge pružala i moralnu i vojnu potporu za osamostaljenje dvjema regijama u sastavu Gruzije, Južnoj Osetiji i Abhaziji. Optužujući gruzijskog predsjednika Saakashvilija za provođenje genocida i etničkog čišćenja nad etničkim Osetijcima, ruski je predsjednik Medvedev podržavao nastojanja ovih dviju pokrajina da se osamostale od Gruzije.⁶⁸

Nakon sukoba koji je trajao od 1990. do 1992. godine, a koji je uslijedio nakon što je vlada Južne Osetije donijela deklaraciju u kojoj je izrazila namjeru ujedinjavanja s ruskom republikom Sjevernom Osetijom, Južna Osetija je *de facto* funkcionirala kao samostalna država, iako se nalazila unutar međunarodnopravno priznatog teritorija Gruzije. Godine 1994. uslijedilo je i donošenje Ustava Abhazije, u kojemu se ona proglasila suverenom demokratskom državom, i to temeljem prava naroda na samoodređenje.⁶⁹ Jednostrani akti kojima su ove dvije pokrajine proglasile nezavisnost od Gruzije dali su inicijalni poticaj sukobima koji su se u godinama koje su uslijedile dogodili između oružanih snaga Gruzije i oružanih snaga Abhazije te Južne Osetije. Kada je 2004. godine pokušaj Gruzije da svrgne s vlasti vodstvo Južne Osetije doživio neuspjeh, potpisan je između ovih dviju strana sporazum o prekidu vatre i pakt o demilitarizaciji. No nekoliko godina nakon toga, 2008. godine, pojava novog vala nasilja eskalirala je provođenjem vojne operacije širokih razmjera, koju je vlada Gruzije poduzela protiv Južne

66 Bakker, E.: *The Recognition of Kosovo: Violating Territorial Integrity is a Recipe for Trouble, Security and Human Rights*, vol. 19, 2008, p. 185.; Sterio, M.: *The Case of Kosovo: Self-Determination, Secession and Statehood under International Law*, *American Society of International Law Proceedings*, vol. 104, 2010, str. 364.

67 Pobornici prava na odvajanje dijela teritorija od države u čijem se sastavu taj dio nalazi temelje svoja shvaćanja na teoriji tzv. „*remedial secession*“, prema kojoj pojedina skupina ima jednostrano pravo na odvajanje, ako je fizički opstanak te skupine ugrožen zbog postupanja države u čijem se sastavu nalazi (u smislu da je žrtva genocida ili etničkog čišćenja) ili je ta skupina podvrgnuta kontinuiranim i drastičnim kršenjima ljudskih prava. O tome vidi u: Kemoklidze, N.: *The Kosovo Precedent and the „Moral Hazard“ of Secession*, *Journal of International Law and International Relations*, sv. 5, br. 2, 2009, str. 117.

68 *Russia recognizes South Ossetia and Abkhazia to save People's Lives*, *Pravda* (26. kolovoza 2008.), tekst dostupan na: http://english.pravda.ru/russia/kremlin/26-08-2008/106214-russia_ossetia_abkhazia-0/ (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

69 Tekst Ustava dostupan na: <http://www.unpo.org/article/697> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

Osetije, a radi ponovnog vraćanja ove pokrajine pod svoju vlast.⁷⁰ U sukob se tada uplela Ruska Federacija, koja je, pozivajući se na svoj mandat mirovnih snaga, izbacila gruzijske snage iz Južne Osetije i Abhazije. Nedugo nakon ovog događaja, Ruska Federacija je priznala Južnu Osetiju i Abhaziju kao nezavisne države.⁷¹ Sudjelovanje Ruske Federacije u sukobu, a osobito sumnje u njenu nepristranost, doveli su do intenziviranja već postojećih napetosti između nje i zapadnih zemalja. U to vrijeme Ruska je Federacija snažno oponirala pridruživanju Gruzije i Ukrajine NATO-u, a protivila se i postavljanju antiraketnog štita, kojega su Sjedinjene Države planirale postaviti u Češkoj i Poljskoj.⁷² No, prema mišljenju mnogih, sva su događanja i nesuglasice na relaciji Zapad – Ruska Federacija pala u drugi plan u odnosu na njihovo neslaganje u slučaju Kosova. Priznanje Kosova kao nezavisne države od strane Sjedinjenih Država i europskih zemalja, smatraju oni, pružilo je Ruskoj Federaciji mogućnost da manipulira gruzijsko-abhazijskim i gruzijsko-južnoosetijskim sukobom.⁷³

Po čemu se, iz ruske perspektive, razlikuje Kosovo, kojemu je Ruska Federacija uskratila priznanje i čijoj se nezavisnosti oštro protivila, od Južne Osetije i Abhazije, čije je osamostaljenje svim sredstvima pomagala i koje je priznala kao neovisne države? U konačnici, Ruska Federacija je svoje priznanje ovih pokrajina temeljila na gotovo istim osnovama na kojima su zapadne države temeljile priznanje nezavisnosti Kosova.⁷⁴ Zapadne su države opravdavale priznanje Kosova pozivajući se primarno na nepravdu koju su Kosovari doživjeli pod Miloševićevim režimom. Oni su, nadalje, tvrdili da je osamostaljenje Kosova rezultat volje njegovih stanovnika, čimbenik stabilnosti regije, pa i čin sukladan interesima same Srbije. Slično tomu, ruski dužnosnici tvrdili su da stanovnici Južne Osetije i Abhazije ne mogu više živjeti s Gruzijcima u istoj državi, nakon što je predsjednik Saakashvili pokušao „eliminirati čitavu naciju Južne Osetije“. Ako se i prihvati argument genocida i etničkog čišćenja koje je Gruzija navodno provodila u Južnoj Osetiji,

70 Prema nekim izvorima, nije Gruzija ta koja je prva započela vojnu akciju, već su sukob započeli separatisti Južne Osetije, koji su digli u zrak gruzijsko vojno vozilo, pritom ranivši nekolicinu pripadnika gruzijskih mirovnih snaga. Kemoklidze, op. cit., (bilj. 63), str. 120.

71 Osim Ruske Federacije, Abhaziju i Južnu Osetiju su do danas priznale samo Nikaragva, Venezuela i Nauru. Ove države međusobno priznaju i jedna drugu, a priznaje ih i međunarodno nepriznata Transnistria.

72 O tome vidi više na: <http://www.nacional.hr/clanak/31893/novi-hladni-rat-zbog-raketnog-stita> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

73 Kemoklidze, op. cit., (bilj. 63), str. 121.

74 Argumenti slični onima kojima se opravdavalosamostaljenje Kosova te Južne Osetije i Abhazije javili su se i u kontekstu zahtjeva za nezavisnošću koje su postavljale pokrajine Nagorno – Karabakh u Azerbajdžanu i Transnistria u Moldovi. Više vidi u: DerHartunian, A.: Negotiation and Settlement in Nagorno – Karabakh: Maintaining Territorial Integrity or Promoting Self – Determination?, Pepperdine Dispute Resolution Law Journal, sv. 7, br. 2, 2007, str. 295; Special Committee on European Affairs of the New York City Bar: Executive Summary: Thawing a Frozen Conflict: Legal Aspects of the Separatist Crisis in Moldova, ILSA Journal of International and Comparative Law, sv. 14, 2008, str. 379; Waters, Ch.: Law in Places that Don't Exist, Denver Journal of International Law and Policy, sv. 34, br. 3, 2006, str. 401.

Ruska Federacija je u slučaju Abhazije postavila još niži kriterij za opravdanje secesionističkih težnji: ona je tvrdila da je sam rizik od provođenja genocida u toj pokrajini dovoljan razlog za priznanje njene nezavisnosti. Čak ako se genocid zaista i dogodio, što je upitno, sama ta činjenica ne bi predstavljala razlog za odvajanje dijela teritorija od države u čijem se sastavu nalazi. Još bi manje razlog za takvo odvajanje bila tek opasnost od provođenja genocida. No, predsjednik Medvedev se zadovoljio konstatacijom da „posebna situacija“ kakva je navodno postojala na Kosovu i kojom se opravdavallo njegovo odcjepljenje od Srbije, postoji i u slučaju Južne Osetije i Abhazije.⁷⁵ Medvedev se pritom, baš kao ni zapadne zemlje u slučaju Kosova, nije referirao na rezolucije Vijeća sigurnosti kojima se jamčila teritorijalna cjelovitost Gruzije.⁷⁶

Čini se, iz svega navedenog, da se odgovor ne nalazi u pravu, već samo u interesima ove svjetske sile, koja je u slučaju Kosova stala na stranu svog tradicionalnog saveznika, Srbije, pritom odbijajući prihvatiti politiku koja bi i na njenu vlastitom teritoriju mogla dovesti do odcjepljenja pojedinih područja, da bi, ponovo promičući svoje interese, poticala odvajanje od Gruzije Južne Osetije, za koju je postojala mogućnost da se u perspektivi ujedini s ruskom republikom Sjevernom Osetijom.

Kako bi dokazala ispravnost svog postupanja u slučaju Južne Osetije i Abhazije, Ruska Federacija je isticala razlike između situacije u ovim pokrajinama te one koja je postojala u ruskoj republici Čečeniji. Ova bivša separatistička regija ostala je, temeljem referenduma provedenog 2003. godine, u sastavu Ruske Federacije kao multietničke države, što je Ruskoj Federaciji poslužilo kao dokaz da se pravo na samoodređenje naroda može iscrpiti ne samo u odvajanju od postojeće države, već i u odluci naroda da ostane u njezinu sastavu.

Raspadom Sovjetskog Saveza 1991. godine, u Čečeniji se pojavio pokret za nezavisnost, predvođen čečenskim predsjednikom Dudayevim. Čečenija se tada nalazila u nezavidnoj i ekonomskoj i političkoj situaciji. Gospodarstvo je bilo opterećeno rastućim kriminalom, a političko vodstvo je bilo u stalnom sukobu s Ruskom Federacijom, ali i proruski orijentiranim frakcijama unutar same republike. Sukob je eskalirao 1994. godine, kada su ruske snage, pod zapovjedništvom predsjednika Jeljcina poduzele oružanu intervenciju u Čečeniji, nastojeći vratiti Čečeniju pod svoju vlast. Unatoč svojoj snazi, ruska vojska nije uspjela uspostaviti trajnu efektivnu kontrolu nad čečenskim teritorijem, pa je nakon dvogodišnjeg rata Jeljcin proglasio primirje te je potpisan mirovni sporazum.

Dudayev i njegovi pristalice nastavili su borbu za nezavisnost, pozivajući se na pravo naroda na samoodređenje. Iako je njegov pokret za nezavisnost i

75 O stajalištima predsjednika Medvedeva vidi u: Dubinsky, G.: The Exceptions that Disprove the Rule? The Impact of Abkhazia and South Ossetia on Exceptions to the Sovereignty Principle, *Yale Journal of International Law*, sv. 34, br. 1, 2009, str. 242.

76 U tim je rezolucijama i sama Ruska Federacija priznavala teritorijalnu cjelovitost Gruzije. O stajalištima Ruske Federacije vidi više u: Worsnip, P.: UN Council Still Divided on Georgia Resolution, tekst dostupan na: <http://mobile.reuters.com/article/worldNews/idUSN2126455820080822?src=RSS-WOR> (stranica posjećena 07. studenoga 2013.).

suverenost Čečenije u javnosti uživao potporu, među stanovništvom je vladalo opće nezadovoljstvo, i strukturom na vlasti i opozicijom. Faktor kohezije čečenskog stanovništva bila je izražena suprotstavljenost ruskom imperijalizmu koji je, bilo u vidu carske vlasti, ili kasnije u vidu komunizma, kroz dugo povijesno razdoblje izazivao otpor Čečena. Područje Sjevernog Kavkaza, čiji je dio i Čečenija, bilo je stalni izvor nemira usmjerenih protiv ruske carske vlasti. Prosvjedi protiv Cara u drugoj polovici 19. stoljeća nastavili su se prosvjedima protiv boljševika 20-ih godina 20. stoljeća, a niz revolucija uzrokovanih vođenjem politike gušenja vjerskih sloboda obilježilo je i čitavu I. polovicu 20. stoljeća. Tijekom Drugog svjetskog rata čitava je populacija Čečena i Inguša, pod optužbom da surađuju s nacistima, prisilno deportirana u dijelove Središnje Azije. Stvarni razlog njihove deportacije bila je neposlušnost Staljinovu režimu. U tom je procesu pogubljena gotovo polovina populacije.⁷⁷

Kada je došlo do raspada Čečensko-inguške Autonomne Sovjetske Socijalističke Republike, njezin je teritorij podijeljen između susjednih teritorija, a imovina Čečena podijeljena je Rusima koji su naseljavani na to područje. Kada je 1957. godine, dolaskom Hruščova na vlast, ponovo formirana Republika Čečenija-Ingušetija, njeni stanovnici pokušali su ostvariti povrat oduzete imovine, što je dovelo do novih sukoba. Službena sovjetska politika trajno je negirala prava Čečena, što je rezultiralo njihovim otporom prema središnjoj vlasti i stalnim stremljenjima k osamostaljenju. Represija kojom je Sovjetski Savez odgovarao na njihov otpor samo je dodatno zaoštravala situaciju.

Kada je 1990. godine došlo do raspada Sovjetskog Saveza, ruski je predsjednik Jeljcin izrazio potporu političkim događanjima u Čečeniji, nadajući se da će novoizabrani predsjednik Čečenije Dudayev formirati prorusku vladu. No slijed događaja u kojemu je Dudayev, koristeći nestabilan institucionalni okvir postkomunističke Ruske Federacije, nastojao pozivanjem na pravo na samoodređenje izboriti nezavisnost Čečenije, ponovo je doveo do antagonizma između dviju strana. U to je vrijeme u Ingušetiji proveden referendum koji je rezultirao njenim odvajanjem od Čečenije i uspostavljanjem posebne republike u sastavu Ruske Federacije. Odvajanje dviju republika prošlo je bez sukoba.

Po završetku Prvog čečenskog rata, koji je koincidirao sa smrću Dudayeva, održani su u Čečeniji parlamentarni i predsjednički izbori, na kojima je na vlast došao Maskhadov. Pod njegovom vlašću nastavila se borba za nezavisnost Čečenije, a problemi koji su u zemlji postojali do tada, u prvom redu upropašteno gospodarstvo i opća nesigurnost građana, potpuno su kulminirali. Godine 1999. Čečenija se ponovo našla na meti ruske vojske, koja je, uslijed optužaba ruskih vlasti da su čečenski separatisti odgovorni za niz terorističkih napada u Ruskoj Federaciji,

⁷⁷ O represiji koju su ruske vlasti provodile nad Čečenicima te otporu koji su ovi pružali vidi više u: Hayden, W.: *Seeds of Unrest: The Political Genesis of the Conflict in Chechnya (1990 – 1994)*, Fletcher Forum of World Affairs, sv. 24, br. 1, 2000, str. 49; Bellocchi, L. P.: *Recent Developments: Self – Determination in the Case of Chechnya*, Buffalo Journal of International Law, sv. 2, br. 1, 1995, str. 183.

izvršila napad koji je označio početak Drugog čečenskog rata.⁷⁸ S većim uspjehom no u Prvom ratu, ruska je vojska nadvladala čečenski pobunjenički pokret i na vlast instalirala proruski režim. U Čečeniji su, međutim, nastavile djelovati pobunjeničke skupine koje su se borile za njezinu nezavisnost. No uslijed općeg kaosa u toj ruskoj republici, razorenog gospodarstva i rasta kriminala, nameće se pitanje koliko je uopće realno govoriti o mogućnosti njena funkcioniranja kao samostalne države.

Od proglašenja nezavisnost i 1991. godine do danas, Čečeniju nije međunarodno priznala niti jedna država, a mnoge od njih izrazile su podršku poštivanju suverenosti i teritorijalne cjelovitosti Ruske Federacije.⁷⁹ Po čemu su za međunarodnu zajednicu slučaj Kosova i slučaj Čečenije bili toliko različiti? Na oba područja obitava stanovništvo većinom etnički različito od većinskog stanovništva države u čijem sastavu se nalaze. Na oba područja je stanovništvo imalo dugu povijest sukoba sa središnjom vlašću u državi te bilo kontinuirano podvrgnuto ugnjetavanju, marginalizaciji i kršenju ljudskih prava od te vlasti. Činjenica da Kosovari imaju matičnu državu, Albaniju, a Čečeni svoju nemaju, mogla je, suprotno onome što se dogodilo, zahtjev Čečena za samoodređenjem učiniti još više utemeljenim u odnosu na onaj Kosovara. No, možda je najveća razlika među njima, irelevantna za pitanje njihova prava na samoodređenje, ali relevantna za posljedice njihova proglašenja nezavisnosti, odnosno njihova međunarodnopravnog priznanja, činjenica da se Kosovo nalazilo unutar siromašne i međunarodnoj zajednici relativno nezanimljive Jugoslavije, u kojoj je vladao već uzdrmani režim Slobodana Miloševića, dok se Čečenija nalazi u sastavu jedne od najvećih svjetskih sila i stalne članice Vijeća sigurnosti.⁸⁰ Vjerojatno je to razlog što se međunarodna zajednica osjetila pozvanom reagirati na situaciju na Kosovu, uključujući donošenje rezolucije o Kosovu i uspostavljanje mirovne misije Ujedinjenih naroda na tom području, dok je u Čečeniji, s pravom strahujući od mogućeg miješanja u unutarnje stvari Ruske Federacije, praktički u cijelosti izostala njena reakcija.

78 Bilo je, međutim, onih Rusa koji su tvrdili da je sama Ruska Federacija, odnosno ruske tajne službe, izvršila napad na ciljeve na vlastitom teritoriju kako bi, pripisujući taj čin Čečeniji, imala opravdanje za napad na nju. Da u ovim tvrdnjama možda zaista i ima istine pokazuje činjenica da je više osoba iz javnog života Rusije koji su zastupali ovo mišljenje, među kojima novinarka Anna Politkovskaya i poznati ruski disident Litvinenko, ubijeno.

79 Bivši gruzijski predsjednik Gamsakhurdia priznao je nezavisnost Čečenije. Afganistan je, za vrijeme vladavine talibana, 2000. godine uspostavio diplomatske odnose sa Čečenijom, no oni su prekinuti padom talibanske vlasti 2001. godine. Čak i prije kraha talibanskog režima, čečenski predsjednik Maskhadov nije prihvatao njihovo priznanje, smatrajući talibansku vlast nezakonitom. Svojevrstu podršku Čečeniji pružile su i Baltičke države, Estonija, Poljska i dio ukrajinskih nacionalista, no formalnog priznanja nije bilo. Vidi: Grant, Th. D.: Current Development: Afghanistan Recognizes Chechnya, *American University International Law Review*, sv. 15, br. 4, 1999 – 2000, str. 869.

80 Vidi: Charney, J. I.: Self – Determination: Chechnya, Kosovo and East Timor, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, sv. 34, br. 2, 2001, str. 455.

6. ZAKLJUČAK

U suvremenom međunarodnom pravu pravo naroda na samoodređenje priznato je kao jedno od temeljnih prava, zajamčeno brojnim međunarodnim dokumentima i potvrđeno u sudskoj praksi. Među državama i u pravnoj doktrini postoji konsenzus oko toga da se samoodređenje odnosi na oslobađanje naroda od kolonijalne vladavine, kao i na pravo svih stanovnika određenog područja na ravnomjernu participaciju u vlasti. Nije, međutim, jasno imaju li narodi pravo na vanjsko samoodređenje i izvan kolonijalnog konteksta, dakle imaju li pravo na secesiju. Budući da međunarodni dokumenti, kao i Međunarodni sud u svojim presudama i savjetodavnim mišljenjima, ne ulaze dublje u razjašnjavanje prava na samoodređenje, već samo potvrđuju obvezatnost njegova poštivanja, mnoga su pitanja vezana uz realizaciju toga prava ostala otvorena.

Danas vlada mišljenje da bi narod teoretski mogao ostvarivati vanjsko samoodređenje, ali samo u iznimnim situacijama, odnosno onda kada je zbog nemogućnosti ostvarivanja unutarnjeg samoodređenja očito da ne može više nastaviti živjeti u postojećoj državi. No i uslijed ovakvog zaključka ponovo ostaje upitno tko bi i temeljem kojih kriterija trebao odlučivati o tomu uživa li neki narod u dovoljnoj mjeri pravo na unutarnje samoodređenje i, shodno tomu, ima li pravo na vanjsko samoodređenje.

Iako u međunarodnom pravu vrijedi načelo teritorijalne cjelovitosti, činjenica je da se državne granice konstantno mijenjaju i za očekivati je da će se mijenjati i u budućnosti. No zbog međunarodne sigurnosti i stabilnosti svakako treba postaviti ograničenja nekontroliranim promjenama *statusa quo*. Suviše fleksibilno tumačenje prava naroda na samoodređenje, prema kojemu bi svaka grupacija koja iskaže težnju k secesiji, takvu težnju mogla i ostvariti, dovelo bi u praksi do promjena uslijed kojih bi praktički svaka manjina ili neka druga skupina koja iskazuje naglašenu individualnost mogla zahtijevati odvajanje od postojeće države.

Na koji se način može postići ograničavanje secesionističkih težnji? Osiguravanjem svim stanovnicima nekog područja prava na unutarnje samoodređenje. Praksa pokazuje da države ne mogu svoju suverenost u postojećim državnim granicama uzimati zdravo za gotovo i ne snositi posljedice za nepoštovanje prava cijelog svog stanovništva. Težnju za odvajanjem iskazuju u pravilu oni narodi koji trpe sustavna kršenja svojih prava. Za očekivati je, stoga, da bi se zahtjevi za ostvarenjem prava na vanjsko samoodređenje u velikoj mjeri reducirali kada bi države posvetile dužnu pažnju jamčenju prava na ono unutarnje.

Summary

THE RIGHT TO EXTERNAL SELF-DETERMINATION OUTSIDE OF THE COLONIAL CONTEXT AND THE CASE OF PROCLAMATION OF THE KOSOVO INDEPENDENCE

The paper analyzes whether secession is one of the possible forms of exercising the right to self-determination. Although numerous international documents, as well as judicial practice, recognize self-determination as one of the fundamental principles of international law, they neither define this right and provide conditions for its application, nor do they define „peoples“ as holders of that right. In state practice and writings of legal scholars, the consensus exists only with respect to internal self-determination (the right to freely choose a political regime) and liberation from the colonial domination. In that context, the Kosovo independence is being analyzed. The author concludes that external self-determination outside of the colonial context might be exceptionally possible if the people (not the national minority!) has been deprived of exercising internal self-determination, but also that the focus of the problem should be removed from the conditions for acquiring external self-determination to ensuring a better respect for the internal one.

Keywords: *self-determination, territorial integrity, peoples.*

Zusammenfassung

DAS RECHT DER VÖLKER AUF ÄUßERE SELBSTBESTIMMUNG AUßERHALB DES KOLONIALEN KONTEXTES UND DER FALL DER UNABHÄNGIGKEITSERKLÄRUNG KOSOVOS

Die Arbeit analysiert, ob Sezession eine der möglichen Formen zur Verwirklichung des Rechtes der Völker auf Selbstbestimmung ist. Obwohl zahlreiche völkerrechtliche Dokumente und die Rechtsprechung die Selbstbestimmung als einen der Grundsätze des Völkerrechtes anerkennen, wird dieses Recht dadurch weder definiert noch werden Bedingungen seiner Anwendung angegeben oder „das Volk“ als Berechtigte definiert. In der Praxis von Staaten und in Lehren der Autoren gibt es nur den Konsens über das Recht der Völker auf innere Selbstbestimmung (freie Wahl der politischen Form des Regierungssystems) und auf Befreiung von kolonialer Domination. In diesem Kontext wird die Gesetzlichkeit der Unabhängigkeitserklärung Kosovos analysiert. Abschließend wird betont, dass die äußere Selbstbestimmung außer des kolonialen Kontextes sehr möglich wäre, falls dem Volk (aber nicht der nationalen Minderheit) das Recht auf innere Selbstbestimmung vorenthalten wird, aber auch dass der Fokus von Bedingungen

für die Verwirklichung der äußeren Selbstbestimmung auf die Sicherung der besseren Respektierung innerer Selbstbestimmung gesetzt werden sollte.

Schlüsselwörter: Selbstbestimmung, Menschenrechte, Volk, Unabhängigkeit Kosovos.

Riassunto

IL DIRITTO DEL POPOLO ALL'AUTODETERMINAZIONE ESTERNA AL DI FUORI DEL CONTESTO COLONIALE ED IL CASO DELLA PROCLAMAZIONE DI INDIPENDENZA DEL KOSOVO

Nel contributo si analizza se la secessione sia una delle possibili forme di realizzazione del diritto del popolo all'autodeterminazione. Sebbene numerosi atti internazionali e la giurisprudenza riconoscano l'autodeterminazione come uno dei principi fondamentali del diritto internazionale, gli stessi tuttavia non definiscono detto diritto; non indicano le condizioni della sua applicazione; non definiscono "il popolo" quale titolare di tale diritto. Nella prassi degli Stati e nelle valutazioni dottrinarie v'è accordo unicamente nel ritenere che esista il diritto del popolo all'autodeterminazione interna (libera scelta della forma politica di governo) ed alla liberazione dalla dominazione coloniale. In detto contesto si esamina la legalità della proclamazione d'indipendenza del Kosovo. La conclusione cui si perviene nel presente lavoro è che l'autodeterminazione esterna al di fuori del contesto coloniale sarebbe eccezionalmente ammissibile qualora il popolo (ma non anche la minoranza nazionale) venga privato del diritto all'autodeterminazione interna; se ne ricava altresì che occorrerebbe spostare l'attenzione dalle condizioni per la realizzazione dell'autodeterminazione esterna alla garanzia di un maggiore rispetto di quella interna.

Parole chiave: autodeterminazione, diritti dell'uomo, popolo, indipendenza del Kosovo.